

PŘEKLADATELKA HAIKU

MONIKA ZGUSTOVÁ

ARGO

MONIKA ZGUSTOVÁ
PŘEKLADATELKA HAIKU

Obálku s použitím fotografie Elia Pellegriniho navrhla Tereza Králová.

Grafická úprava a sazba Tereza Králová.

Odpovědná redaktorka Veronika Chaloupková.

Jazyková redakce Jindřiška Mendozová.

Korektury Renáta Krejčí.

Technická redaktorka Saša Švolíková.

Vydalo nakladatelství Argo,

Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz, argo@argo.cz,

v roce 2023 jako svou 5257. publikaci.

Vytiskla tiskárna Těšínské papírny.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-4154-2

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: KOSMAS s.r.o. Za Halami 877

252 62 Horoměřice

tel: 226 519 383.

e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v přátelském internetovém knihkupectví

www.kosmas.cz

URBANA, ILLINOIS, USA

2 0 1 6

PRAHA

1 9 3 9

1

V šeru zahrady za domem světlušky vykreslovaly zlaté křivky podobné tekoucím světlým čárám.

„Jako na obraze šíleného malíře,“ usmál se Danny a jeho rozpačitý a trochu šelmovský úsměv ozářil prostor kolem.

Zašel ke mně po večeři na návštěvu; rozhodli jsme se, že si dáme zelený jasmínový čaj, který jsem naservírovala do bílé konvičky s šálky bez ucha. Položila jsem soupravu na bambusový podnos.

Usedli jsme u stolku na zahradě pod břízou, jejíž peň a větve v šeru bíle světélkovaly. Dannyho stříbrné vlasy pohlávaly ve větru.

Zapálil si dýmku. Vždycky mě puch dýmky rozčiloval, ale u Dannyho mi ten zvyk připomínal filmy z doby mého dětství.

Zašla jsem do domu pro popelník a položila jsem ho na stolek.

Danny mi potom vyprávěl o článku, který právě psal. Na rozdíl od mnoha Američanů, které jsem znala, hovořil tiše a velmlouvavě. Po tom, co v sedmdesáti dobrovolně odešel z filozofické fakulty do penze, psal už léta dlouhou, nekončící knihu o Aristotelově jazyce; mělo to být vyvrcholení jeho akademické dráhy. Nedávno však práci na spisu přerušil, protože se pustil do článku o Odysseovi a Pénéloπέ.

„Na čí straně jsi, Jano? Na jeho, nebo na její?“ řekl laškovně.

„Copak spolu válčili, abych musela být na něčí straně?“ zasmála jsem se, abych pokračovala v jeho tónu. A zamyslela jsem se nad tím: „Nejspíš každá dvojice vede bitvu, alespoň občas.“

„Snad to nebyla přímo bitva, ale jejich vztah byl zvláštní, to musíš uznat,“ snažil se mě vtáhnout do svého tématu.

„Asi ano. On se zdržuje celá léta na cestách, mimo jiné jako host krásných nymf, zatímco ona čeká a čeká, a na co vlastně?“ řekla jsem.

„A když se Odysseus vrátí, ona ho nepozná. Nepoznáš přece toho, koho nečekáš. Ty bys mě přece poznala,“ dodal čtverácky.

Zase měl na sobě ten sportovní úbor, všimla jsem si s povzdechem. Tak jsem tomu v duchu říkala, abych před sebou zakryla fakt, že ke mně chodí na návštěvu v teplákách, jakkoli luxusních. Ale bylo mi jasné, že ten osmdesátiletý muž chce působit mladistvým dojmem.

Zatímco Danny pokračoval ve svém povídání, myslela jsem na to, že Penelopé mi byla vždycky sympatická a že jsem se

s ní do značné míry ztotožňovala. Uměla si držet nápadníky od těla: Nakukala jim, že tká rubáš pro tchána, a dokud nedokončí práci, nemůže si žádného z nich vzít za muže. Denně tkala a každý večer tajně vypárala, co přes den utkala, aby další den začínala práci znovu. Byla silná, za Odysseovy nepřítomnosti vládla Ithace. Ano, přiznala jsem si, byla mi vzorem. Rok po Tomášově smrti vládnou svému malému království v tomhle domě se zahradou, usmívala jsem se.

Vítr si pohrával se spadlým listem břízy, jako by nevěděl, co s ním. A potom se rozhodl a zamotal ho Dannymu do dlouhých vlasů, které mu dodávaly bohémský vzhled. Řekla jsem:

„Když byl Odysseus doma, Pénélopé byla jen obyčejná manželka. Po jeho odchodu do války se stala královnou.“

Hovořila jsem o Ithace, myslela jsem však na sebe. Když jsem žila s Tomášem, on byl středem pozornosti, já jen jeho žena, která nikoho nezajímá. Teď je to jiné..

A dodala jsem:

„Ithacká královna nikdy neztrácí svoji důstojnost. Po tom, co byla Odysseovou ženou, si nemůže vzít jen tak leckoho.“

„Tebe zajímá Pénélopé,“ usmál se tak vlídně, jemně a mile, jak to dovedl jen on, „mě především Odysseus.“

Tázavě jsem k němu obrátila hlavu.

„Odysseus je pro mě moderní člověk,“ rozváděl Danny svou tezi. „Nechce jít do války, zatímco pro mnohé jeho časů, ale i naší doby, je válka něco, co dělá muže mužem, a mnozí básnili a stále ještě básní o privilegiu padnout za vlast. Odysseus věděl, že válka vše ničí, a za žádnou cenu se jí nechtěl zúčastnit. Pokusil se z války vyvléknout, ale nevyšlo mu to, poněvadž válka je mechanismus, který vše pohlcuje. Pohltit i jeho.“

„Ale Danny, proč ten moderní, mírumilovný a moudrý muž dopustil, aby na jeho ostrově došlo k masakru?“ zeptala jsem se na to, co mi vždycky leželo na srdci. „Proč sám zavraždil Pénélopiny nápadníky, když je mohl vyzvat, aby opustili ostrov Ithaku po dobrém? A kdyby to nefungovalo, dát je odvést policií nebo vyhnat vojskem?“

„To je zajímavé téma, Jano. Tenhle bod je mi osobně taky nejasný. Ten masakr. Vysvětluju si to takhle: Pénélopé byla tradiční Řekyně, která chtěla opravdového muže. A Odysseus, který se všemožně vytácel z války a trvalo mu deset let, než se po jejím konci odhodlal vrátit se domů, pro ni byl málo pevný.“

„Odysseus nechtěl do války, po válce se mu zase nechtělo domů...“

„Byl to nerozhodný, hamletovský typ, nezdá se ti, Jano?“

Vtom si uvědomil, že ve vlasech něco má, a pohodil hřívou. Když mu do klína padl list, usmál se a zastrčil si ho za ucho jako Carmen v opeře červený karafiát.

„Tomáš byl taky někdy takový, když to nebylo na místě,“ vyhrkla jsem. A pokračovala jsem tiše: „A jindy se pevně držel principu, když měl být pružný.“

Danny se jen pousmál, nechtěl mluvit o mém muži a svém příteli, jehož postrádal. Raději pokračoval.

„Pénélopé si Odyssea nevážila a ani netoužila se s ním znovu setkat, řekl bych. Ale když se vrátil, pohrdala jím ještě víc než ve svých představách za jeho nepřítomnosti. Takže pokud si chtěl Odysseus znovu vydobýt manželčin ztracený respekt, musel udělat něco, čím by si ho zasloužil. Proto se odhodlal ke kroku, který se přičil jeho povaze a přesvědčení: ke krveprolití.“

Odmlčel se, přiblížil ke mně hlavu a zašeptal, zase tak čtveřácky:

„A potom?“

„Potom? Podle mě se Pénélopé cítila dobře u moci, víš, Danny? Nejspíš si o ni sama řekla, když si po vyvraždění nápadníků s Odysseem rozdělovali role, jak to v elegantních hexametrech nabízí Homér, jestli se dobře pamatuju.“

Zamyšleně jsme upíjeli čaj.

Danny se ke mně naklonil a vzal mě za ruku. Teď nežertoval.

V tu chvíli jsem přestala myslet na Pénélopé a Odyssea, protože bylo třeba okamžitě reagovat. Danny, Tomášův dlouholecitý přítel a kolega, po loňské smrti mého muže se ve mně zhlíží. Lichotilo mi to, ale nemohla jsem to přijmout. Pénélopé taky měla jen jednoho muže, s ním jí zbělely vlasy, stejně jako jemu. A jako nám s Tomášem, i když moje jsou i po sedmdesátce pořád ještě víc plavé než bílé.

Nesměla jsem však jemného a citlivého Dannyho urazit. Vytáhla jsem ruku zpod jeho, protože bylo třeba dolít čaj. Pak jsem si od něj nenápadně odsedla. Říkala jsem si, že musím předejít tomu, aby mi udělal nějaký návrh. Po manželčině smrti by určitě chtěl poslední část života strávit s nějakou ženou. A když i já jsem ovdověla, určitě myslí na to, že my dva jsme už celá léta kamarádi, spojenci, spiklenci...

Jak jeho návrhu však zabránit?

Mluvit a mluvit! napadlo mě. Ticho by mohlo vytvořit prostor a příležitost k důvěrnostem. Vyprávěním příběhů si Šeherezáda zachránila život. Já vedle sebe nemám tyranského krále, nýbrž nápadníka. A nezachraňuji svůj život, nýbrž naše přátelství.

„Který zážitek byl ten nejkrásnější v tvém životě, Danny, vzpomínáš si?“ rychle jsem mu položila první otázku, která mě napadla.

Usmál se jako někdo, kdo se má pustit do příjemného úkolu. Zpočátku jeho povídání jsem se domnívala, že mě to nebude zajímat, ale Danny byl výborný vypravěč a do svého příběhu mě brzy vtáhnul. A vedle toho jsem cítila, že Dannyho vyprávění, ten vodopád slov, vytvořil mezi námi paraván. Přesně tak jsem to zamýšlela.

Danny, vzdělaný v duchu starého Řecka jako já, mi líčil, jak dal v mládí rodinné firmě se zavazadly název odvozený z Odysseových cest. To pojmenování mělo obrovský úspěch, stejně jako firma, která se stala světově uznávanou, prestižní značkou kufrů. Když ukončil studia, otec pro něj uspořádal slavnostní večer s desítkami hostů, obchodních partnerů a partnerek ve fracích a dlouhých večerních šatech. A na večeru okázale předal synovi čtvrtinu firmy, což představovalo nesmírné bohatství. To byl ten krásný zážitek: otcova důvěra v syna a obdiv přítomných. Dannymu se však obchod časem začal přičít, takže s otcovým svolením svůj podíl prodal, peníze vložil na burzu a začal se profesionálně věnovat svému koníčku, filozofii. Na univerzitě, kde přednášel Tomáš, získal i Danny katedru. Od té doby si vyhrazuje mezi přednáškami a psaním denně dvě až tři hodiny na burzovní transakce, které jeho původní jmění mnohonásobně zvětšily.

Předpokládala jsem, že Danny má slušné jmění, ale nikdy jsem netušila, že je multimilionář. Překvapilo mě to tak, že jsem se až přistihla, jak na něj zírám doširoka otevřenýma očima. Nikdy jsem se nesetkala s nikým, kdo by měl takové pohádkové

bohatství a při jeho vyprávění jsem si nemohla nevzpomenout, jak jsme s Tomášem živořili po emigraci do USA. V tom kontextu mi poklad jak z Alibabovy jeskyně byl proti mysli.

Danny si moje ticho a melancholii asi vysvětlil jinak, protože mi položil ruku na rameno a něžně se na mě usmál. Bylo mi jasné, že chtěl přistoupit k hlavnímu bodu své návštěvy a požádat mě o manželství.

Abych tomu předešla, rychle jsem řekla:

„A ty se mě nezeptáš na mé životní zážitky, Danny?“

Tu otázku jsem mu položila s uhlazenou, přátelskou hravostí, abych zamaskovala svůj úlek a spěch. Nebo jsem se o to alespoň snažila, stejně jako jsem se pokusila vyprostit svou dlaň z jeho ruky tak jemně, jak to jen šlo. A potom jsem mezi námi vystavěla pražskou secesní kavárnu plnou hovorů, cigaretového kouře, smíchu a vůně likérů i voňavek...

2

Začala jsem mu vyprávět o své matce Elišce a o době, která předcházela mému narození. Sama jsem se snažila si to plasticky vybavit, abych svého posluchače nesvedla na scestí.

„Promítám si to vše do téhle houstnoucí tmy v tvé zahradě, Jano,“ řekl Danny.

„V rozlehlé kavárně s vysokým štukovaným stropem, v zakouřeném lokálu plném živého hovoru sedělo u stolku několik mladých mužů. Bylo to začátkem podzimu roku 1939.“

Danny nikdy nebyl v Praze, a proto si do obrazu dosadil pařížské Café de Flore, jak se mi svěčil.

„Ale ne, Danny, je třeba si představit secesní kavárnu s pianistou, do které chodila moje máma a táta a jejich kamarádi. Snaž se vybavit si spíš některou vídeňskou kavárnu a budeš blíž pravdě.“

Danny, přestože byl velmi zcestovalý, rozpačitě kroutil hlavou. Představil si tu pražskou kavárnu očividně po svém.

Pokračovala jsem.

U malého mramorového stolku se tlačili čtyři mladíci a přeli se o politiku. Válka byla na spadnutí a jedni tvrdili, že to nebude jen lokální záležitost, druzí zase, že se po tak krátké době, jako je dvacet let, nikomu do další války nebude chtít.

V tu chvíli vešla do kavárny mladička blondýna v elegantním kostýmu; plavé lokny krátkého mikáda jí poletovaly kolem uší, jak se rozhlížela zakouřeným lokálem. Hlavy většiny hostů se zvedly a otočily se směrem k ní. Bylo nač se dívat. Dívka procházela mezi stolky a v kouři a příšeří nemohla najít ten, který hledala. A vtom si všimla mladých mužů, kteří na ni mávali. Když k nim bez úsměvu zamířila, všichni povstali a jeden po druhém ji políbili na tvář, kterou jim znuděně nastavovala. Sedla si mezi ně.

Mladý advokát František s orlím nosem a laskavýma očima však mluvil dál, jako by ji neviděl, natolik ho zaujalo jeho téma:

„A kam odjíždějí pražští Židé? Z mého činžáku se vytratila jedna partaj, potom druhá, teď už jsou čtyři. Ví někdo z vás o nich něco?“

Obtloustlý Otík s pěšinkou uprostřed pokyvoval hlavou, zatímco křehký černovlasý Max se po nich tiše, polekaně díval.

Dívka po Františkovi jen loupala očima a otočila se k ostatním: „Fuj, mám děsnej hlad. Dáme si něco k jídlu? Dá se tu vůbec něco dostat?“ řekla otráveně a její tón prudce kontrastoval se svěžím vzhledem děvčete, které vypadalo jako školačka.

Zatímco unaveně dosedla na židli a unylým pohybem si prohrábla ofinu, František pokračoval:

„Můj bratr na gymplu vidí totéž: Mnozí židovští spolužáci najednou přestávají chodit do školy. Jednou se na to zeptal svého oblíbeného profesora a ten řekl, že odjeli, a rychle stočil rozhovor jinam.“

Hezký kudrnatý blondák se jemně přitulil k dívce a odpověděl jí:

„Mají tu všechno možné. Pane vrchní, co máte k jídlu?“

Číšník, letící straka, se zastavil v letu a vychrlil na ně snad celý jídelní lístek. Mladé shromáždění se rozesmálo a odmávlo straku pryč.

„Někdo z vás si z toho něco pamatuje?“

„Ústřice a kaviár,“ řekl Otto.

„Chlebičky a šunková rolka s křenovou šlehačkou,“ zapamatoval si útlý Max.

„Co si dáš, Eliško?“ zeptal se blondák, který vypadal jako andělek s trumpetou z renesančního obrazu. Pro kamarády byl anděl, mnozí ani neznali jeho jméno.

„Chlebičky. Humrový, s kaviárem a jeden sýrový.“

„A co k pití?“

„Co vy pijete, koktejly? Dala bych si šampaňské.“

„Láhev šampusu pro Elišku!“

„Ale ať je suché a dobře vychlazené, jinak ho pít nebudu. Jestli nebude francouzské, pudu pryč.“

„Dneska jsme nenaložení, vid', Eli?“ přerušil svůj hovor František s černou hřívou, která kontrastovala s jeho modrošedýma očima.

„Jsem udřená jako kůň,“ odpověděla Eliška a dívala se, jak číšník přes mramorový stolek přehazuje bílý ubrus, servíruje sklenky na šampaňské a potom otvírá láhev Veuve Clicquot. „Du přímo z práce. Celej den jsem se nezastavila.“

„Jdeš z filmu do filmu, chudinko,“ řekl blondák a pohladil ji po tváři.

„To teda jo...“ řekla mechanicky, zamýšleně.

Uvažovala o tom, že nejde z natáčení filmu. Jde z továrny na mýdlo, kam ji nasadili Němci po okupaci Československa v březnu 1939, tedy před několika měsíci, a udělali tak přítrž její filmové kariéře. Alespoň prozatím: Musí si najít nějakou projekci, říkala si denně, nějaký kontakt, který by jí pomohl vrátit se k filmu. Ani nedostudovala gympl a už pracovala v továrně na mýdlo na okraji Prahy. A tam ji našel jeden režisér, když skleněnou trubkou foukala do mýdlové pěny, bubliny duhových barev se rozlétaly do všech stran a usazovaly se jí v plavých lóknách. Prý ho ten obraz fascinoval, dal ho do filmu a jí na zkoušku přidělil malou roli. Obstála a dostala další roli: Hrála mladičkého díblíka, který si utahuje ze starších pánů. Publikum bylo po nové herečce jako divé. A teď ji Němci jako na potvoru nasadili zpátky do té fabriky. Její přátelé nevěděli, že přestala hrát ve filmech. A ona měla strach, že až bude po válce, už po ní ani pes neštěkne, protože bude zestárlá a ztrhaná prací ve fabrice.

„Proč některý film nevynecháš, Eliško?“ zeptal se vážný Max.

Konstatovala s úlevou, že přátelé o její mizérii nic nevědí a jsou přesvědčeni, že je uštvaná z práce na filmech.

„Ona má obrovskou ambici, vid', Eliš,“ smál se Otto.

„Chce, abychom ji obdivovali.“

„Aby ji celý svět obdivoval,“ překřikovali se.

Jen František s Maxem mlčeli.

„Je to frajerka, kluci, potřebuje peníze na parádu, podívejte se na ni, na pávici! Účes podle poslední módy, stejně jako tenhle kostým. Kde šiješ?“ ptal se plavovlasý a sahal jí na sako, na blůzu.

„Šije u Podolské, blběčku, kde jinde!“ přerušil ho Otto.

Eliška smutně a unaveně přikyvuje. Kdybyste věděli...

„A koho jsi tam už potkala ze známých osobností?“ přerušil své zamyšlené mlčení Max.

„Chodila tam Hana Benešová...“, spustila unyle.

„To jako žena prezidenta Beneše?“ podivil se Otto hlasitě té úrovni, na níž se u švadleny pohybovala jeho kavárenská kamarádka.

„No, jasně. A taky tam vídám Adinu Mandlovou, pak...“

„Adinu! Víte, že se pokusila o sebevraždu?“ řekl František.

„Nejsi blběj, Franto?“ řekla Eliška opovržlivě. „To přece ví každéj, o herečkách ví každéj všecko... Dej sem to šampaňský, nebo mi nalej.“

Číšník jí naplnil pohár a potom rozléval ostatním.

„Zdá se mi, že Adina je teď spolčená s náckama...“, řekl Max a hluboce vzdychnul.

„Ty ji neznáš, tak mi na ni nesahej. Adina je náhodou muj model. Zažila si v jedné části života i bídu jako já.“

„Eli, Max má pravdu, Adina se dala k náckům. To by nikdo z nás netoleroval,“ řekl František.

„Dobře, netoleroval. Ale ty, Franto, radši mlč, máš máslo na hlavě.“

František se začervenal a svěsil hlavu.

Andílek s trumpetou se zhrozil:

„Co to trajdáš, holka? František je ten nejnesmlouvavější člověk na světě, toho nám nepomlouvej!“

Eliška se jen usklíbala a s chutí se zakousla do humrového chlebičku.

Kudrnatý anděl jí položil hlavu na rameno a řekl jí líně do ucha:

„Co ti Frantík udělal? Mám ho zbít?“

„Ty?“ zašklebila se, než se pustila do smíchu.

„Tak aspoň ho seřvu, jestli mi to přikážeš,“ řekl a olíznul jí krk. Pod stolem jí sevřel rukou stehno.

Eliščina pozornost však patřila výhradně chlebičkům a šampaňskému.

Andílek sunul dlaň výš a výš, až ji pohladil po podbřišku a kalhotkách. Eliška nereagovala, jako by nic necítila.

Andílek jí olízl ušní lalůček a pošeptal jí do ucha:

„Jak to máš nejradši, přiznej se.“

Eliška se ani nenamáhalo příliš snížit hlas. Odpověděla otráveně:

„Teď už je mi tohle úplně fuk. Marně se namáháš, Anděli.“

Andílek ji zkoumal, ale dívka nereagovala.

„Fakt je ti to fuk?“ zeptal se a zvyšoval úsilí.

„Fakt. Teď, když v tom lítám...“

Mladík v tu chvíli ochladl.

„To říkáš vážně?“

„No jo, zeptej se Franty.“

Andílek už měl obě ruce na ubruse, a když si s dívkou připíjel, zeptal se přátelsky, bez koketérie:

„Jak dlouho?“

„Asi tři měsíce.“

„A těšíš se na to, že budeš máma?“

„Si cvok nebo co? Co je to za blbou votázku? Já se mam těšit na to, že budu mít břicho a vypadat jak pytel brambor a pak ze mě bude vobyčejná sedřená mamina? Místo abych se cvičila v hereckym umění?“

Anděl ji kamarádsky pohladil po tváři. Eliška si toho nevěšila. Jak byla v ráži, ještě vyplivla nahlas:

„A jestli chceš vědět, kde k tomu došlo, tak v mýdlové továrně. V mýdlové pěně.“

František se na ni podíval, znovu se začervenel a řekl:

„No tak, Eliško, snad to nemusíš takhle vytrubovat...“

„To by se ti tak hodilo, abych to pěkně ututlala, že jo, ty nemravo jeden vykutálenej! To si celej ty, Franto!“ opáčila otráveně.

Kudrnatý blondák už úplně ochladl a obrátil se k těm, co diskutovali o osudu pražských Židů.

Eliška otáčela v prstech svou sklenku a chraptivě, znechuceně si prozpěvovala:

„Moje dítě se zrodí z mýdlové pěny a z mýdlových bublin!“